

“ ”

Etorkizuneko etnografoek sakelekoen bilakaera aztertuko dute akaso

Maite Errarte

Aranzadi Zientzia Elkarteko Etnografia Sailaren zuzendari berria da Maite Errarte Zurutuza (Beasain, 1995), urrian Fermin Leizaolaren lekukoa hartu ondoren. Kultura materiala aztertzen jarraitzeko beharra azpimarratu du, gizartearen memoria eta bizimodu aldaketak erregistratzeko baliabide gisa.

 JOSU NARBARTE HERNANDEZ IBAI ARRIETA / ARGIA CC-BY-SA

Aranzadik Bidebietako institutu zaharrean daukan Etnografia Laborategian egin dugu hitzordua, Donostian. Hainbat gela daude bertan etnografia-lanerako egokituta: kaxaz betetako biltegiak; taile-rrak, mahai gainean hainbat motatako objektuak dituztela; kudeaketa-lanetarako bulegoa, eta abar. Proiektu ugaritan murgilduta dabil saila, gizartearen ondarearen inguruko ardura bat badagoen adierazle.

Zertarako behar dugu etnografia egungo mundu postindustrialean?

Gizartearen memoria jasotzeko. Bizimoduak asko aldatu dira Industria Iraultzaz geroztik, eta aldaketa horien abiadura hazi baino ez da egin azken mende erdian. Hori aztertzea eta beren testuinguruan kokatzea da etnografiaren lana, gizartearen kultur jokabideak ezagutu eta ulertzeko.

Eta nola egiten da hori?

Informazio-iturri desberdinak erabiltzen dira: ahozko lekukotasunak, toki-izenak, kultura materiala, eta abar. Gure kasuan, kultura materialaren biltzea, ikertzea eta dibulгатzea izan da beti Aranzadiko Etnografia Sailaren identitate-marka, horretan espezializatu gara.

Egunero erabiltzen ditugun objektuetan jartzen duzue arreta.

Batzuetan ez gara ohartzen, baina objektuek gauza asko esaten dituzte guri buruz: zer eta nola kontsumitzen dugun, zeri ematen diogun balioa eta zeri ez, nola kudeatzen ditugun hondakinak... Gainera, objektuek historia liburuetan agertzen ez den jendeari buruz hitz egiten digute, jende xumeari buruz.

Adibide bat jarriko dizut: laborategi honetan, mota desberdinetako sagar-

do-botilen kortxoak katalogatu ditugu, tipologiaren arabera sailkatuta. Euskal Herriko sagardogintzaren historiaren zati bat dago hor gordeta, sektore ekonomiko bat, jarduera sozial bat, eta kultur balio batzuk.

Zer erakusten dute sagardo-botilen kortxoek ba?

Ikus dezakegu botila zaharretan kortxo naturalak erabiltzen zirela, artisauek. Gero prentsaturako konglomeratuak sartu ziren; eta azken urteetan plastikozko tapoiak nagusitu dira. Dagoeneko ez dugu labanarekin ibili behar kortxoari atzean zuloa egiten, botilak arnasa har dezan. Eguno bizimoduaren isla da hori: dena pentsatuta dago ahalik eta denbora gutxien galtzeko. Dena ergonomikoa, praktikoa, erraza izatea nahi dugu.

Noiz iritsi zinen zu Aranzadira?

2014an izan zen, 19 urte nituela. Historia ikasketak egiten ari nintzen EHUn, Gasteizen. Ikaskide batek, Manex Arrastoak, proposatu zigun Aranzadik udan antolatzen dituen auzolandegietan izena ematea, eta Saseta defentsa-sistemako lubakiak industen aritu nintzen uztai-lean, beste hainbat ikaskiderekin batera. Indusketa horretan Haizea Bravo genuen koordinatzaile, eta abuztuan Amaiurreko aztarnategian industria joatera animatu gintuen.

Uda horretan murgiltze-esperientzia izan zenuen, beraz...

Bai, erabat! Azken finean, auzolandegi horietan zure adin inguruko jendea ezagutzen duzu, zure antzeko interesak dituen, gustuko lanean aritzen zara... eta engantxatu egiten zaitu. Hurrengo

“ ”

**Objektuek historia
liburuetan agertzen
ez den jendeari buruz
hitz egiten digute, jende
xumeari buruz**

urtean berriro itzuli nintzen, eta handik aurrera urtero. Lagun handiak egin nintzen Aranzadiko auzolandegietan.

Eta arkeologiatik etnografiarako saltoa, nola egin zenuen?

2018an izan zen. Ordurako induske-

ta desberdinetatik ezagutzen nuen Aranzadiko Etnografia Sailean ari zen Suberri Matelo, gaur egun nire lankidea dena. Urte batzuk lehenago beka bat emana zioten Gordailuaren (Gipuzkoako Foru Aldundiko Ondare Bildumen Zentroa) etnografia alorrean prestakuntza egiteko, eta berak kontutako esperientziatik konturatu nintzen arlo hori gustuko izan nezakeela. Ni ere bekarako deialdira aurkeztu eta zortzi hilabetez Gordailuko etnografia teknikari den Xabier Kerexetaren alboan ikasten aritzeko aukera izan nuen. Gordailuko etnografia-bildumen fitxa katalogafikoak osatzen eta berrikusten aritu ondoren, euskal kutzak ikertzen zentratu nintzen. Praktikaldira bukatzean, Aranzadiko Etnografia Sailera gerturatzen hasi nintzen ia konturatzerako.

Aranzadi bazuen, ordurako, ibilbide luze bat Etnografiaren arloan.

Etnografia Saila 1947an sortu zen, elkar-tea sortzearekin batera. Joxemiel Barandiaranek eman zion bultzada, garai bateko bizimoduak aztertu eta ondareari buruzko eztabaidak zabaltzeko. Hainbat egitasmo burutu ziren gerora: urteroko Etnografia Jardunaldiak, Euskal Herriko Atlas Etnolinguistikoa edota Zaharkinak erakusketa-zikloa, adibidez.

Bide horretan, Fermin Leizaola izan da erreferente nagusietako bat, ezta?

Dudarik gabe. 45 urte baino gehiago eman ditu saileko zuzendari lanetan; nik uste berak ere kontua galduta izango duela. 1950eko hamarkadan hasi zen, eta kurioz bada ere espeleologia arloan egin zituen lehen urratsak. Baina, mendian ibilita, han aurkitu zituen artzainen eta baserritarren bizimodu tradizionalak desagertzeaz zeudela ohartu zen, eta horrekin batera jakintza izugarria galtzeko arriskuan zegoela. Hor erabaki zuen ikerketa etnografikoan bete-betean sartzea.

Berak osatutako bilduma katalogatzea izan zen zure lehen lana.

Hala da. Hamarkada hauetan guztietan, ia 5.000 objektuz osatutako bilduma etnografikoa osatzen joan da, mota guztietako lekukotzak bilduta: goldeak eta uztarriak bezalako baserriko lan-tresnak, baina baita bestelako ofizio tradizionalekin edo egunerokotasunarekin loturiko objektuak ere; lehen aipatu di-

“ ”

Gure kasuan, agian, etengabe aldatzen ari den bizimodu aktualago eta azkarrago bati lotutako elementuek sortzen digute nostalgia edo kezka

tugun kortxoak bere bildumaren parte dira. 2019an, bilduma horren dohaintza egin zion Gipuzkoako Foru Aldundiari, Gordailura eramateko; baina bidean, objektu horiek guztiak Euskal Herriko ikasle gazteak eta ondarearekiko interesa duen jendea formatzeko baliabide gisa erabili nahi izan ditu. Orduetik, bilduma horrekin aritu gara lanean.

Horrela sortu zen Etnografia Laborategia?

Suberri Matelok eta biok hartu genuen Ferminen bilduma kudeatzeko ardura, Ferminen berarekin batera. Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailarekin, Donostiako Udalarekin eta Bidebieta BHIko zuzendaritzarekin beharrezko kudeaketak eta hitzarmenak egin ondoren, eraikin honetako zenbait espazio utzi zizkiguten, eta guk gure beharretara egokitu eta hornitu dugu.

Lanerako aukera berriak zabaldu zaizkigu, Aranzadiren Zorroagako egoitzan ez baitugu tokirik material hau guztia kudeatzeko.

Zer lan egiten duzue hemen?

Ondare material guzti horretatik eratorritako lanak. Alde batetik, biltegi moduan erabiltzen dugu: Ferminen bilduma hemen gorde izan dugu, katalogatu eta Gordailura eraman bitartean. Gainera, dohaintzak ere jasotzen ditugu eta elkartean dugun ondare etnografikoa ere hemen kudeatzen dugu. Bestetik, tailer bezala ere erabiltzen dugu: objektuen garbitzea, tratamendua, katalogatzea eta ikerketa hemen egiten ditugu, eta beste toki batzuetan erakusketak egin behar izan ditugunean, hemen prestatzen dugu materiala.

Belaunaldi berria zarete. Horrek badu eraginik etnografia ulertzeko moduan?

Metodologia aldetik, gure formazioak asko zor dio aurreko belaunaldiari. Guk Ferminen ikasi dugu materialak sailkatzen, inbentarioak egiten... Baina, aztergaiari dagokionez, egia da gure interesak apur bat diferenteak izan daitezkeela. Pentsatu behar da objektu etnografikoen bilketa nostalgiari lotuta dagoela neurri handi batean; Ferminen izaera eta garai guztietako objektuak gorde ditu, baina uste dut adibidez baserriko lanabesak biltzeko bereziki lan handia egin duela, objektu horiei zentzua ematen zion bizimodu tradizionala

“ ”

Pentsatu nahi nuke espazio honek lagunduko duela ondarearen inguruko bokazioak sortzen, hausnarketak sustatzen eta memoria partekatutak eraikitzen

desagertzen ari zela ikusi zuelako eta horrek arduratzen zuelako. Gure kasuan, agian, etengabe aldatzen ari den bizimodu aktualago eta azkarrago bati lotutako beste elementu batzuek sortzen digute nostalgia edo kezka hori: haurrak ginela hainbat gauza ikusten genituen, eta dagoeneko ez.

Adibidez?

Tira, hemen laborategian baditugu zenbait adibide: kaseteak, bonbillak, pilak... Horien adibideak jaso ezean, erabiltzen genituen objektu horien memoria desagertu egingo da. Etorkizuneko etnografoek sakeleko telefonoen bilakaera aztertuko dute akaso.

Bi langile aritzen zarete modu egonkorrean baina, horrez gain, nor gehiago pasatzen da hemendik?

EHUko Antropologia Graduko ikasleak jasotzen ditugu urtero, praktikak egiteko. Ferminak, Suberrik eta hiruok instruktore lanak egiten ditugu, eta ikasleek Ferminen bildumaren gainean lan egin izan dute. Bildumaren sortzailearekin lanean aritzea eta bere azalpenak entzun ahal izatea materiala bertatik bertara daukazula... pentsa ze luxua!

Gainera, ostiralero biltzen den bolutario-talde bat sortu dugu. Gehienak Aranzadiko bazkideak dira eta, askotariko profila dauden arren, guztiek dute ondarearekiko kezka bat. Aranzadiren bilduma etnografiko propioa katalogatzen laguntzen digute, eta atsedenerako tarte ere izaten dugu, kafe batekin hainbat gairen inguruan eztabaidatzeko. Zoragarriak dira.

Eta eskola-taldeen bisitak jaso edota gu geu ere joan izan gara eskoletara, ondarearen eta etnografiaren inguruko

tailerrak eskaintzeko. Eskaera desberdinetara egokitu izan gara, adinaren eta talde-motaren arabera.

Hasiera batean pentsa litekeena baino jende gehiago beraz...

Nik uste topagune polit bat sortu dugula ondare etnografikoaren inguruan. Pentsatu nahiko nuke espazio honek lagun dezakeela ondarearen inguruko bokazioei bidea ematen, hausnarketa sustatzen eta memoria partekatutak eraikitzen. Polita da horrelako komunitate baten parte izatea. ●